

De liefdesavonturen
van
Willy the Shake

Sonnetten
William Shakespeare

De liefdesavonturen
van
Willy the Shake

Sonnetten
William Shakespeare

Vertaald door
Marien de Bruijn

... the slings and arrows of outrageous romance
(I stole that! From Willy the Shake!)

Joni Mitchell

Origineel: *Shakespeares sonnets* (in publiek domein)

Vertaling en toelichtingen: Marien de Bruijn

Omslagontwerp: Niel de Bruijn

Ets naar het Chandos portret van William Shakespeare circa 1783,
Pink sunglasses

ISBN: 9789464480733

© 2021 Nederlandse vertaling en toelichtingen Marien de Bruijn,
Utrecht

Vooraf

William Shakespeare schreef 126 sonnetten voor een mooie (blonde) jongeman, ook wel aangeduid als de vriend, en 26 sonnetten voor een 'donkere dame', ook vaak de minnares genoemd. Deze gedichten behoren tot de meest persoonlijke teksten van Shakespeare. Ze gaan over de liefde en alles wat daarbij hoort. Over de vroege verbijstering van verliefdheid, de bewondering voor het mooie uiterlijk van de geliefde, het gevoel dat die ander alles voor je is, het gemis bij tijdelijke afwezigheid. Het gaat over lust en seksuele concurrentie, schuldgevoelens over de toen verboden homoseksualiteit, over terechte of onterechte jaloezie, wispelturigheid, de verbittering over het bedrog van overspel, het leeftijdsverschil en het ouder worden, verdriet bij het idee van dood en verlies. De sonnetten behoren tot de mooiste liefdespoëzie.

Er is veel gespeculeerd over wie de jongen en de vrouw waren en in welke verhouding ze tot Shakespeare en mogelijk ook tot elkaar stonden. Vrijwel niets daarover is zeker. Of de sonnetten dus autobiografisch zijn blijft onduidelijk. Ook over Shakespeare zelf weten we immers heel weinig. In ieder geval is wel duidelijk dat de sonnetten persoonlijk en intiem bedoeld zijn en dat ze ons na al die jaren (de oudst bekende publicatie is van 1609) nog steeds weten te raken.

Door de intieme toon zou je denken dat het persoonlijke ontboezemingen moeten zijn. Wie zou dat allemaal hebben kunnen opschrijven zonder uit eigen ervaring te spreken? Maar het kan ook als fictie bedoeld zijn, ook dat weten we niet.

Belangrijk is wel te weten dat Shakespeare schreef voor het gewone volk. Zijn toneelstukken werden soms wel opgevoerd in de huizen van de rijken of de paleizen van de adel, maar vooral ook in openbare theaters waar een kaartje voor de laagste rang slechts een penny kostte. Dat de sonnetten net zo publiek waren is alleen al door hun aard onwaarschijnlijk. Het is zelfs onduidelijk of de sonnetten met toestemming van Shakespeare zijn uitgegeven. Er is veel gespeculeerd over dat het een illegale uitgave zou zijn en dat de toenmalige uitgever ook de volgorde van de bijeengesprokkelde

gedichten zou hebben bepaald. Dat laatste lijkt echter niet zo te zijn, er zijn steeds meer verbanden tussen opeenvolgende sonnetten gevonden en ook de nummering heeft een duidelijke symboliek. De intieme sonnetten hebben een privé-karakter en dat maakte publieke uitgave minder voor de hand liggend.

Vele commentatoren, vertalers en literatuurwetenschappers hebben aangegeven hoe we de sonnetten zouden moeten plaatsen en begrijpen. Door het gebrek aan biografische gegevens over Shakespeare blijft het meeste echter speculatie. We weten dus vrijwel niets met zekerheid, maar we vermoeden wel iets. Geopperd is wel dat de bewonderde jongeman waarschijnlijk een heer van stand was die misschien een vriendenkring liet entertainen door de poëzie van een of meer daarvoor waarschijnlijk betaalde dichters. De prachtige taalvondsten, dubbelzinnigheden en woordgrappen zouden daarop wijzen. Deze jonge edelman was dus misschien uiteindelijk de opdrachtgever van Shakespeare of zelfs zijn beschermheer. Een aantal humorvolle sonnetten zijn daarmee misschien verklaard en ook de sonnetten waarin het over rivaliserende dichters gaat. Maar er zijn ook sonnetten die veel persoonlijker zijn en daarbij ligt het helemaal niet voor de hand uit te gaan van gebruik als entertainment, laat staan van schrijven in opdracht. En zo zijn er nog vele andere vragen.

De eerste 17 sonnetten beginnen bijvoorbeeld met een ophemeling van (de schoonheid van) de jongen en een steeds herhaalde aansporing nu eindelijk eens voor nageslacht te gaan zorgen. Maar waarom wordt dat steeds herhaald? Misschien zijn die eerste 17 sonnetten wel geschreven in opdracht van de ouders van de jongen?

Bij sonnet 18 vindt echter een wending plaats. De dichter bekent zijn werkelijke liefde voor de jongeman en de toon is daarna veel intiemer. De jongen bedriegt de dichter echter met een vrouw, misschien wel met de donkere dame, en de sonnetten krijgen dan een verbitterde toon. De sonnetten voor de donkere dame (127-152) kennen ook die verbittering. Daarin worden haar de nodige verwijten gemaakt over dat ze de ik-figuur bedriegt met de (of een) vriend. Uiteindelijk verliest hij zowel haar als de vriend.

Zo lijkt het althans, want omdat er zo weinig biografische gegevens over Shakespeare bekend zijn, is ook niet vast te stellen of Shakespeare homo-, bi- of heteroseksueel georiënteerd was, wat in die tijd overigens ook geen bekende categorieën waren. Ook is niet vast te stellen wie de rijke jongeling en de donkere dame waren of wat hun oriëntatie was. Zelfs is gesuggereerd dat de donkere dame eigenlijk een man in travestie zou zijn en ook wel dat de sonnetten eigenlijk gelezen moeten worden vanuit het perspectief van een vrouw en dat dus de ik-figuur, de verteller, een vrouw zou zijn. Hoe dan ook, we weten het niet, voor al die speculaties zijn geen bewijzen te vinden. Misschien moeten we het daar maar bij laten. Zelfs het hele idee om de sonnetten autobiografisch op te vatten is eigenlijk maar een theorie.

De ontvangst van de sonnetten verschilde ook door de tijden heen. Vroeger was het natuurlijk bijna niet voorstelbaar dat de grootste dichter in het Engels taalgebied werkelijk vol liefde gericht aan een jongeman schreef. Dat kon toch niet zo zijn? Er moest sprake zijn van een vergissing. Shakespeare was immers ook getrouwd en de naam van zijn vrouw lijkt zelfs in een van de sonnetten terug te komen. Er werden door uitgevers en commentatoren zelfs correcties in de tekst aangebracht om maar geloofwaardig te maken dat het allemaal aan een vrouw gericht was. Later is meer geaccepteerd dat de eerste 126 sonnetten aan een jongeman gericht zijn en de 26 daaropvolgende aan een vrouw. Toch wordt ook recent nog aangetoond dat veel sonnetten zowel aan een man als aan een vrouw gericht kunnen zijn, wat dan deels weer onderuitgehaald wordt door verbanden tussen elkaar opvolgende sonnetten in miniseries van twee of drie of meer sonnetten waarbij er één sonnet wel een referentie aan een man heeft. Wat dan ook weer voedsel geeft aan de theorie het vanuit vrouwelijk perspectief te lezen. En zo verder.

Dit alles doet echter niets af aan de kracht van de sonnetten die - zoals gezegd - tot de mooiste liefdespoëzie behoren. De toon van de sonnetten is soms tragisch, sentimenteel, doorspekt van zelfmedelijden, maar evenzo vaak ontroerend realistisch, scherpzinnig en spitsvondig, humoristisch en bovenal overweldigend menselijk.

1

From fairest creatures we desire increase,
That thereby beauty's rose might never die,
But as the ripener should by time decease,
His tender heir might bear his memory:
But thou, contracted to thine own bright eyes,
Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel,
Making a famine where abundance lies,
Thy self thy foe, to thy sweet self too cruel.
Thou that art now the world's fresh ornament,
And only herald to the gaudy spring,
Within thine own bud buriest thy content,
And, tender churl, mak'st waste in niggarding:
Pity the world, or else this glutton be,
To eat the world's due, by the grave and thee.

2

When forty winters shall besiege thy brow,
And dig deep trenches in thy beauty's field,
Thy youth's proud livery so gazed on now
Will be a tattered weed of small worth held:
Then, being asked where all thy beauty lies,
Where all the treasure of thy lusty days,
To say within thine own deep sunken eyes
Were an all-eating shame, and thriftless praise.
How much more praise deserved thy beauty's use,
If thou couldst answer 'This fair child of mine
Shall sum my count, and make my old excuse,'
Proving his beauty by succession thine.
This were to be new made when thou art old,
And see thy blood warm when thou feel'st it cold.

1. De eerste 126 sonnetten zijn gericht aan een mooie jongeman, waarschijnlijk uit de betere kringen, in ieder geval van meer aanzien dan de oudere verteller of schrijver. In sonnet 1 gaat het erover dat de mooie jongen zichzelf opbrandt, zijn leven verspilt en niet denkt aan zich settelen en kinderen krijgen. Maar het is zijn plicht de schoonheid voort te laten bestaan. In de eerste 17 sonnetten spoort de dichter S steeds de jongen aan te trouwen en te zorgen voor een kind.

1

Van de mooiste wezens willen we meer,
zodat de roos van schoonheid niet verwelkt,
en wanneer de oude plant dan sterft,
doet het jonge blad aan haar denken.
Maar jij, verslaafd aan je eigen blik,
voedt je vuur alleen met eigen kracht,
en maakt een tekort waar overvloed was;
je straft jezelf als de ergste vijand.
Je bent het jongste sieraad van de wereld,
de enige boodschapper van de lente,
maar verbergt in je eigen knop de bron,
en zoete vrek, die gierigheid geeft last:
zelfvoldaan wil jij je aan de wereld onthouden,
maar je zult haar leren kennen tot aan het graf.

2

Als veertig winters je belegerd hebben,
en diepe lijnen in je voorhoofd trokken,
je jeugdig uiterlijk, waar wij ons aan vergapen,
als versleten lompen zijn zal, zonder waarde;
als men dan vraagt waar je schoonheid schuilt,
en de opbrengst van al die wilde dagen;
om te zeggen: in mijn diep verzonken ogen,
zou een beschamend lege lofprijzing zijn.
Zoveel meer eer verdient je schoonheid,
als jij kon zeggen: dit kind van mij
zal goedmaken mijn oude fouten,
en de schoonheid bewijzen van mijn lijn.
Zo word je jong opnieuw terwijl je ouder werd,
je bloed weer warm waar het kouder werd.

We noemen de dichter (de ik-figuur) hier S (schrijver) omdat hij wellicht niet altijd samenvalt met Shakespeare zelf. Wie de adellijke(?) jongen was is niet duidelijk. Daarover is door de eeuwen heen veel gespeculeerd.

2. Je zult ouder worden (in de strijd die het leven is) en dan heb je later spijt (als je niet voor nageslacht gezorgd hebt). Wie wil immers zijn schoonheid alleen voor zichzelf houden en egocentrisch een bandeloos leven leiden?

3

Look in thy glass and tell the face thou viewest
Now is the time that face should form another,
Whose fresh repair if now thou not renewest,
Thou dost beguile the world, unbless some mother.
For where is she so fair whose unearned womb
Disdains the tillage of thy husbandry?
Or who is he so fond will be the tomb
Of his self-love to stop posterity?
Thou art thy mother's glass and she in thee
Calls back the lovely April of her prime;
So thou through windows of thine age shalt see,
Despite of wrinkles, this thy golden time.
But if thou live remembered not to be,
Die single and thine image dies with thee.

4

Unthrifty loveliness, why dost thou spend
Upon thyself thy beauty's legacy?
Nature's bequest gives nothing, but doth lend,
And being frank she lends to those are free:
Then, beauteous niggard, why dost thou abuse
The bounteous largess given thee to give?
Profitless usurer, why dost thou use
So great a sum of sums yet canst not live?
For having traffic with thyself alone,
Thou of thyself thy sweet self dost deceive.
Then how, when nature calls thee to be gone,
What acceptable audit canst thou leave?
Thy unused beauty must be tombed with thee,
Which used, lives th' executor to be.

3. Welke vrouw zou niet een kind van hem willen? Steeds met andere argumenten wordt de jongen aangespoord, erg vasthoudend. Misschien deed S dat in opdracht van de ouders van de jongen, tegen betaling? En werd de jongeman (uit betere kringen) later de beschermheer (*patron*) van Shakespeare?

3

Kijk in de spiegel en zeg tegen jezelf:
het is nu tijd een ander te gaan maken,
als je daar geen jonge versie van vormt,
besteel je de wereld of minstens een moeder.
Want waar is zij die jou niet zou willen
en de vruchten van je mannelijkheid?
En welke dwaas is zo vol van zichzelf,
dat hij geen nageslacht zou willen?
Je lijkt op je moeder, en zij ziet in jou
de lieve lente van haar jeugd;
zo zul je zien, op jouw beurt oud,
ondanks al je rimpels: dit is je glorietijd.
Maar als je liever niet herinnerd wordt,
sterf dan eenzaam, wij zullen je vergeten.

4

Mateloze lief, waarom gebruik jij-alleen
zelfvoldaan de schoonheid die jou is gegeven?
De natuur leent slechts uit en geeft niets weg,
ze is alleen gul voor wie zelf vrijgevig is.
Waarom, mooie gierigaard, geef jij
je winstgevende gaven niet door?
Je woekert ermee tegen hoge kosten
maar kunt niet eens leven van het resultaat?
Wie alleen met zichzelf zaken doet,
bedriegt ook alleen zijn lieve zelf ermee.
En als de natuur je straks haalt,
zijn al je rekeningen dan betaald?
Je schoonheid zal onbenut het graf in gaan,
terwijl je die in dit leven door had kunnen geven.

4. Als mooie Adonis moet hij zich voortplanten om zijn schoonheid te laten voortbestaan. Een sonnet met allemaal verwijzingen naar financiële zaken (*spend, lend, profit, usurer, sums, audit, executor*), wat wellicht verwijst naar de 'berekening' waar hij de jongen van beschuldigt.

5

Those hours, that with gentle work did frame
The lovely gaze where every eye doth dwell,
Will play the tyrants to the very same,
And that un-fair which fairly doth excel:
For never-resting Time leads summer on
To hideous winter and confounds him there,
Sap checked with frost and lusty leaves quite gone,
Beauty o'er-snowed and bareness everywhere.
Then, were not summer's distillation left,
A liquid prisoner pent in walls of glass,
Beauty's effect with beauty were bereft,
Nor it nor no remembrance what it was.
But flowers distilled, though they with winter meet,
Lose but their show, their substance still lives sweet.

6

Then let not winter's ragged hand deface
In thee thy summer ere thou be distilled:
Make sweet some vial; treasure thou some place
With beauty's treasure ere it be self-killed:
That use is not forbidden usury
Which happies those that pay the willing loan;
That's for thyself to breed another thee,
Or ten times happier be it ten for one:
Ten times thyself were happier than thou art,
If ten of thine ten times refigured thee.
Then what could death do if thou shouldst depart,
Leaving thee living in posterity?
Be not self-willed, for thou art much too fair
To be death's conquest and make worms thine heir.

5. De tijd snelt voort, van zomerse bloemen blijft alleen wat essence over.
Sonnetten 5 en 6 horen bij elkaar.

6. De jongen moet zijn 'essence' in een mooie buikfles stoppen, dus een meisje zwanger maken. De financiële beeldspraak van 4 gaat nog even door (*usury, pay, loan*).

5

De uren die zachtjes aan jou werkend
dat lieflijke maakten waar wij naar staren,
zullen straks met geen enkele genade,
lelijk maken wat nu op zijn mooist is.
Want niet-aflatend jaagt Tijd de zomer voort
tot in de grauwe winter en verslaat hem dan;
het sap bevroren, het groene blad verdwenen,
schoonheid geheel besneeuwd en alles kaal.
Als drank niet was wat de zomer naliet,
de vloeistof opgesloten in het glas,
dan was van schoonheid alles ons ontstolen,
en wist niemand meer waar zij gebleven was.
Maar bloemen, al zijn ze in de winter verwelkt,
tot drank verwerkt leeft hun zoetheid voort.

6

Zorg dus voordat de winter met ruwe hand
je zomer uitpoetst, dat je eigen drankje
in een mooie buikfles komt en verrijk die
met je schoonheid voor ze vergaat.
Het is geen verboden winstbejag als je
blij maakt wie vrijwillig de lening aangaat;
zo zorg je dat een nieuwe jij wordt gemaakt,
of zelfs tienvoudig als de rente hoog staat:
tien waren er gelukkiger dan jij nu alleen,
als die tien jou tienmaal door zouden geven.
Wat kan de dood dan nog doen als je heengaat,
terwijl jij voortleeft in je nageslacht?
Wees niet zelfingenomen, je bent veel te mooi,
om zijn slachtoffer te zijn en van wormen de prooi.

7

Lo in the orient when the gracious light
Lifts up his burning head, each under eye
Doth homage to his new-appearing sight,
Serving with looks his sacred majesty;
And having climbed the steep-up heavenly hill,
Resembling strong youth in his middle age,
Yet mortal looks adore his beauty still,
Attending on his golden pilgrimage:
But when from highmost pitch, with weary car,
Like feeble age he reeleth from the day,
The eyes (fore duteous) now converted are
From his low tract and look another way:
So thou, thyself out-going in thy noon,
Unlooked on diest unless thou get a son.

8

Music to hear, why hear'st thou music sadly?
Sweets with sweets war not, joy delights in joy:
Why lov'st thou that which thou receiv'st not gladly,
Or else receiv'st with pleasure thine annoy?
If the true concord of well-tuned sounds,
By unions married do offend thine ear,
They do but sweetly chide thee, who confounds
In singleness the parts that thou shouldst bear.
Mark how one string, sweet husband to another,
Strikes each in each by mutual ordering;
Resembling sire, and child, and happy mother,
Who all in one, one pleasing note do sing:
Whose speechless song being many, seeming one,
Sings this to thee, 'Thou single wilt prove none.'

7. De zon rijst en daalt, zoals jij in jouw leven. Van jeugd, naar middelbaar, tot ouderdom. Net als de zon aan het einde van de dag zal jij zinken, tenzij je een zoon maakt. En hoewel de zon niet genoemd wordt is hij er toch in de laatste regel, als grap rijmend op *son*.

8. Waarom maakt muziek je melancholisch, terwijl het juist verwijst naar de natuurlijke harmonie? Speel dus mee met het spel van het leven.

7

Zie, als in het oosten het prachtig licht
zijn hoofd opsteekt en iedereen met ogen
dit nieuwe schouwspel eer bewijst,
met onze blikken dienend zijn majesteit;
en als hij de steile hemelboog bestijgt,
zo sterk en jong nog in het middendeel,
achten wij zijn schoonheid hoog,
en volgen allen steeds zijn gouden reis.
Maar als hij na het hoogste punt verzwakt
met zijn oude wagen neerdaalt uit de dag,
wenden wij (respectvol) onze ogen af
van zijn lage baan en kijken elders naar.
En als jij sterft, opbrandend in dit middaguur,
blijf je onopgemerkt, een zon zonder zoon.

8

Muziekje, waarom maakt muziek je triest?
Zoet bijt het zoete niet, lol geeft meer lol;
geniet wat meer van wat je wordt geboden,
of krijg je van wat je ergert juist plezier?
Als de goede samenklank van geluid in
harmonie je oren toch blijft vervelen,
berispt het jou, die door alleen te blijven
de rol afwijst die hij zou moeten spelen.
Hoor hoe die ene snaar, partner van die ander,
in eenheid samen trilt met weer een ander;
zoals vader, kind en blijde moeder,
mooie klanken ten gehore brengen:
die zonder woorden samenklinken als één,
en je toezingen: 'Jouw alleen-zijn leidt tot geen.'

9

Is it for fear to wet a widow's eye,
That thou consum'st thyself in single life?
Ah, if thou issueless shalt hap to die,
The world will wail thee like a makeless wife.
The world will be thy widow and still weep
That thou no form of thee hast left behind,
When every private widow well may keep,
By children's eyes, her husband's shape in mind:
Look what an unthrift in the world doth spend
Shifts but his place, for still the world enjoys it;
But beauty's waste hath in the world an end,
And kept unused the user so destroys it:
No love toward others in that bosom sits
That on himself such murd'rous shame commits.

10

For shame deny that thou bear'st love to any,
Who for thyself art so unprovident.
Grant if thou wilt, thou art beloved of many,
But that thou none lov'st is most evident:
For thou art so possessed with murd'rous hate,
That 'gainst thyself thou stick'st not to conspire,
Seeking that beauteous roof to ruinate,
Which to repair should be thy chief desire.
O, change thy thought, that I may change my mind:
Shall hate be fairer lodged than gentle love?
Be as thy presence is, gracious and kind,
Or to thyself at least kind-hearted prove:
Make thee another self for love of me,
That beauty still may live in thine or thee.

9. Verspeel je waarde niet. Je schoonheid zal verdwijnen als je egocentrisch bent en geen kinderen maakt.

10. Hoort bij 9 want het begint met de *shame* waar 9 mee eindigde. Voor het eerst betreft S zichzelf bij de jongen met I (ik) in regel 9. Het huis is de (familie)lijn die de jongen moet voortzetten, zie ook 13. Hou van jezelf door een kind te maken en doe dat ook voor mij.

16

9

Of ben je bang een weduwe achter te laten,
is het daarom dat jij alleen leeft voor jezelf?
Ach, als jij kinderloos sterven zou,
de wereld zal je betreuren als een eenzame vrouw,
de wereld zal je weduwe zijn en steeds huilen,
dat jij geen nakomeling hebt nagelaten,
terwijl juist weduwen door hun kinderen,
hun man weer als levend voor zich zien.
Zie wat een verspiller in de wereld verspeelt,
het verandert van plek maar blijft in gebruik;
maar verspilde schoonheid heeft een einde,
en wordt, ongebruikt, door de bezitter verloren.
Geen liefde voor anderen leeft in zijn gemoed,
die zichzelf zo schaamtevol kwaad doet.

10

Geef maar toe dat je van niemand houdt,
jij die zo slecht voor zichzelf zorgt.
Erken dat iedereen gek op je is,
terwijl jij zo duidelijk niemand liefhebt.
Want jij bent zo van zelfhaat bezeten,
je zou tegen jezelf nog samenzweren,
jij zou van je huis, het mooie dak vernielen,
terwijl je het juist zou moeten repareren.
Wijzig je houding, dat ik van mening verander:
moet haat beter gehuisvest zijn dan liefde?
Wees als hoe je echt bent, lieflijk en mild,
of wees tenminste aardig voor jezelf:
maak uit liefde voor mij een nieuwe versie,
zodat je schoonheid voortleeft in je kind.